

I
ŽANDARI PO PA KOROŠECA
U BRUTALNOJ AKCIJI

DRAGOLJUB ŽIVOJINOVIĆ
DEJAN LUČIĆ

**VARVARSTVO
U IME HRISTOVO**

Prilozi za Magnum Crimen

2.

VATIKAN GILJOTINA ZA SRBE

Program velikohrvatskog šovinizma.
Katolički kler veleizdajom ruši Jugoslaviju.
Tehnologija genocida prema Srbima.
Fakta koja demistikuju Vatikan i "svetog" Štepinca.

KRVAVA LITIJA

Rasprava o ratifikaciji Konkordata otpočela je 19. jula 1937. godine, u Narodnoj skupštini. Paralelno sa raspravom, istog dana, u Beogradu se odigrao jedan vrlo mučan događaj, koji će ostati u političkoj istoriji Jugoslavije poznat pod imenom “Krvava litija”.¹

Za vreme bolovanja patrijarha Varnave, stvari Crkve vodio je mitropolit Dositej. On je skoro stalno bio uz obolelog patrijarha. “Dva puta ga je pričestio a jedan put ispovedio. O dnevnim događajima nije mu ništa govorio”.² Dok se patrijarhov život polagano gasio, pripremale su se velike demonstracije protiv vlade. One su se izrodile iz predloga dr Vojislava Janjića da se 19. jula, u Sabornoj crkvi u Beogradu, održi masovno molepstviје za bolesnog patrijarha. Posle molepstviја formirala se litija, koju su njeni priređivači hteli da provedu od Saborne crkve kroz Knez-Mihajlovu ulicu do Crkve svetog Save. Uprava grada Beograda zabranila je da litija prode kroz Knez-Mihajlovu ulicu u vreme kad je ova ulica bila puna šetača. Povorka je bila dozvoljena, ali s tim da ide Vasinom ulicom i Kolarčevom, pa preko Terazija ka Slaviji.

Međutim, priređivači su hteli da litija prode kroz Knez-Mihailovu ulicu i baš u vreme od 16 do 20 časova, kada je ova ulica bila puna sveta – koji bi se, nesumnjivo, priključio povorci.

*“Po naređenju ministra unutrašnjih poslova Antona Korošeca (inače katoličkog sveštenika), kod Saborne crkve je jakim policijskim i žandarmerijskim snagama izvršen brutalan i krvavi napad na pravoslavne vladike i Beogradane, koji su se okupili radi molepstviја za ozdravljenje pntrijarha Varnave. Ovom prilikom, izvršena su i mnogobrojna hapšenja ne samo na licu mesta nego i udrugim delovima prestonice “.*³

ŽANDARI, KATOLIČKE VEROISPOVESTI – NISU NIKOGA ŠTEDELI...

Svedoci i žrtve tog brutalnog policijskog napada bili su i nekoliko članova Narodne skupštine. Povodom tog događaja, odmah sutradan, na dan 20. jula 1917. godine, u Narodnoj skupštini održao je govor Stevan Ćirić, predsed. skupštine:

Gospodo narodni poslanici,⁴

Pre prelaza na dnevni red, imam čast da odgovorim na dva kratka

¹ Za opširniji opis vidi, M. Mišović. N. D.

² Glasnik SPC broj 18-19 od 10. oktobra 1937, str. 607.

³ Sima Simić, Vatikan protiv Jugoslavije, str. 21.

⁴ Konkordat pred narodnom skupštinom, govori u Narodnoj skupštini – Izdanje “Samouprave”, Beograd, 1937. str. 5Q-58.

pitanja koja su mi uputili g. g. narodni poslanici Risto Grdić i Mihailo Đurović. Pošto su ova pitanja u glavnom iste sadržine, neka mi bude dopušteno da pročitam obadva pitanja i da odgovorim na oba, pa će onda dobiti reč gospoda narodni poslanici, da se po Zakonu i poslovnom redu izjasne, jesu li mojim odgovorom zadovoljni ili ne. Oprostite što ću čitati malo sporije: pitanja su mi predana u poslednjem trenutku, a jedno je još pisano rukopisom, pa čitajući ga u celini pred vama prvi put, moraću i sam obratiti pažnju na sadržinu.

Pitanje g. Grdića glasi:

“Gospodine Predsedniče, ja sam juče 19. jula 1937. godine u 5 sati po podne pošao u društvu sa narodnim poslanicima g. g. Jovom Zagorcem i Sekulom Zečevićem, da prisustvujem molepstviju za ozdravljenje Nj. Sv. Patrijarha Srpskog. g. Varnave. (Uzvici na levisi: “Živeo!”). U crkvi smo zatekli g. g. narodne poslanike dr. Vojislava Janića i Živka Danilovića, sa kojima smo u društvu otstojali službu.

Po završetku molepstvija krenula je iz crkve litija na čelu sa Njegovim Visoko preosveštenstvom Mitropolitom Dositejem, nekoliko Episkopa i sveštenstvom. Sveštenstvo je bilo u ornatu, kako to crkvenim propisima odgovara.

Na izlazu iz crkvenog dvorišta dočekaao je litiju veliki broj žandarma, pa propustivši jedan deo iste, onaj zaostali deo počeo je da razgoni.

Onaj deo litije, sa sveštenikom na čelu, bio je izmakao napred, a zatim potisnut natrag prema crkvi.

U jednom momentu opazio sam kako nekoliko ljudi nose jednog sveštenika u ornatu. Saznavši da je to povređeni šabački episkop g. Simeon, pošao sam zajedno sa g. Zagorcem, u Patrijaršiju i video g. episkopa kako leži. Lzišavši napolje sreli smo našeg poslaničkog druga g. dr Vojislava Janića, sa tragovima udaraca po licu, naročito ustima. On nas je zamolio da odemo u Skupštinu i javimo šta se tu događa.

U tome momentu prišao nam je policijski šef g. Jovanović i naredio nam da se odmah udaljimo. Ja sam se tome usprotivio, da kao narodni poslanik imam prava da ostanem i vidim šta se događa.

Našavši se pred silom, mi smo se uklonili i došli u Narodnu skupštinu.

Ovo što se dogodilo juče u Beogradu, samo je odblesak stanja i uzbuđenja u zemlji.

Smatrajući da je Narodna skupština pozvana da se stara o dobru svoje zemlje, ja sam slobodan, Gospodine Pretsedniče, da vas upitam sledeće:

1) Da li su vam poznati sinoćnji događaji, itd?

2) Da li vam je poznato, da je prilikom sinoćnih događaja povređen imunitet nekolicine narodnih poslanika, itd?

3) Da li verujete da je moguće, da Narodna skupština u toj situaciji mirno i sa puno odgovornosti pretrese jedno od najkrupnijih pitanja našeg državnog života: Konkordat između naše države i Svete stolice?

4) Da li znate šta je rukovalo Kraljevsku Vladu da upravo prilikom pretresa tog pitanja, zabranjuje držanje zborova i litija do meseca avgusta?

Molim vas, Gospodine Pretsedniče, da i ovom prilikom izvolite primiti uverenje o mom odličnom ponašanju”.

Pitanje narodnog poslanika g. Mihaila Đurovića glasi ovako:

“Gospodine Pretsedniče, Uprava grada Beograda je zabranila povorku koju je Arhijerejski namesnik za grad Beograd zakazao za 17 časova juče. Povorka se ipak... ”(Jedan glas sa levice: “Nije to povorka, to je litija!”).

Ja vam čitam tekst poslanika g. Đurovića, čitam ga onako, kako ga je on napisao, a čitam ga pažljivo, jer ga prvi put čitam.

... “povorka se ipak pokušala održati, jer je zabrana savršeno protivzakonita, a pobude za održanje povorke su bile duboko religioznog karaktera i potekle od ljudi u čiju se ispravnost i nacionalnost nije smelo posumnjati.

Policija je na pokušaj sveštenstva i naroda da povorku održe, grubo postupila.

Bio sam lično svedok svega toga. Izvesnoj gospodi narodnim poslanicima, kao i meni lično, dogodilo se da ih policija ne samo sprečava u kretanju, i onda kad je njihovo prisustvo na licu mesta moglo biti samo od koristi za stišavanje razjarenog naroda. Ti postupci pred-stavljaju flagrantno gaženje imunitetnog prava narodnih poslanika, pa mi je čast umoliti vas, gospodine Pretsedniče, za odgovor:

Da li ste voljni, u ime Narodne skupštine, uložiti svoj protest protiv ovakvog postupanja organa Uprave grada Beograda prema svetinjama crkvenim, prema visokim velikodostojnicima Pravoslavne crkve i prema članovima ovoga Doma?

Molim vas, gospodine Pretsedniče, da izvolite primiti uverenje moga dubokog poštovanja ...”

... Na prvu tačku kratkog pitanja g. Grđića, da li su mi sinoćni događaji poznati – odgovaram, da su mi poznati po prikazivanju raznih svedoka i po autentičnom prikazivanju Uprave grada Beograda. (Protesti na levlci). Gospodo! kad kažem, po autentičnom prikazivanju Uprave grada Beograda, tu nema nikakve tendencije, nego samo hoću da kažem, da je to

jedan zvaničan izveštaj, za koji Uprava grada Beograda garan-tuje! (Protesti na levisi). Nisam ništa više hteo u moj izraz "autentičnom" da unesem! Prema tome, molim, gospodo, neka Narodna skupština prvo čuje prikaz jučerašnjeg događaja onako kako ih gospoda narodni poslanici iznose, a verujem da je svaki već pročitao u današnjim novinama kominike Uprave grada Beograda.

Gospodo narodni poslanici, ako je prilikom sinoćnih događaja povređen imunitet gospode narodnih poslanika, samo se po sebi razume – to je moj odgovor na pitanje g. Đurovića i g. Gërđića – da će Pretsedništvo Narodne skupštine tražiti punu satisfakciju od onih, koji su taj imunitet povredili.

Na treću tačku pitanja gospodina Grđića, da li verujem da Narodna skupština. u takvoj atmosferi može mirno raditi i savetovati se o jednom tako važnom zakonu, kao što je Konkordat – odgovaram: da ne samo da verujem, nego smatram da je to njena dužnost: *Dužnost je Narodne skupštine da ne da, dâ na njen rad utiče niko, nego da gospoda narodni paslanici rade po svojoj savesti.* (Burno pljeskanje u centru i na desnici).

Reč ima narodni poslanik g. Risto Grđić, da se izjasni o mom odgovoru. (Pljeskanje na levisi).

(Posle govora g. R. Grđića, predsednik. Narodne skupštine g. St. Ćirić ponovo uzima reč):

Gospodo poslanici, vi ste videli da je Narodna skupština učinila svoju dužnost i da je saslušala onu gospodu narodne poslanike koji su smatrali za potrebno da, kao očevici, prikažu Narodnoj skupštini jučerašnje događaje. Gospodo narodni poslanici, dopustite da kao Pretsednik Narodne skupštine – koji se po svom položaju mora truditi da bude iznad stranaka – i dopustite mi da i lično kao čovek, koji sam se u tom pogledu do sada toliko trudio da sam gotovo izgubio poverenje onih i one stranke kojoj imam čast da pripadam, da mi se može verovati da ću i u ovome trenutku i u ovoj teškoj situaciji umeti da se uzvisim nad strankama, bez obzira na posledice po sebe lično. (Pljeskanje i odobravanje).

Gospodo, moje je uverenje da jučerašnji događaji potiču iz jedne čisto političke pozadine i da gospoda narodni poslanici koji žele da budu objektivni, ne mogu tu političku pozadinu poreći. Ja sam, šta više, osetio iz govora g. Grđića i g. Đurovića da i oni tu političku pozadinu priznaju, samo se pitaju: da li je reakcija na tu političku pozadinu bila opravdana ili nije. Gospodo narodni poslanici, ne mogu sa ovoga mesta suditi da li je bilo oportuno na dan kada se na dnevni red u Narodnoj skupštini stavlja teško pitanje Konkordata, da se na taj dan drži litija na ulicama grada Beograda.

(Odobranje na desnici).

Gospodo narodni poslanici, ja jednu činjenicu ističem, da je u onome trenutku kad se apelovalo, kad se molilo merodavne faktore u Patrijaršiji da uvide da može biti kobnih posledica od ovakvog molepstvija i ovakvih litija, ona uvidela to i primila zabranu na znanje. I, gospodo, ja vas molim, da vi, koji ste naročito uzbuđeni zbog jučerašnjih događaja, kao i svi mi, naročito imate na umu: da su i crkvene vlasti uvidele i saglasile se s tim da litije ne bude. (Odobranje na desnici).

Ja, gospodo, u dalji tok događaja ne mogu se upuštati, jer verujem da će Ministarstvo unutrašnjih dela... (Protesti na levici)... dati iscrpan izveštaj o jučerašnjem događaju. (Upadice sa levice).

Gospodo, ako ovakvu stvar a priori odbijete, da li onda dajete dokaza o svojoj objektivnosti? Ja, gospodo narodni poslanici, apelujem na vas da bar unapred nemate predubedenja i predrasuda u ovome Domu, gde su dve strane, i da ne pokazujete da nemate ni toliko trpeljivosti i tolerancije da sačekate merodavni izveštaj koji će biti iscrpan. Jer, ako bi tako bilo, onda je sa žalošću moram konstatovati, gospodo, da je onaj visoki nivo, koji je ovaj Dom za godinu i po dana pokazao, došao u opasnost da se u daljim diskusijama o ovome Domu neće boriti razlozima i argumentima, nego predrasadama i predubedenjima.

Gospodo, skrećem vam pažnju na to da je Zakon o Konkordatu jedan zakon koji ovoga puta stavlja svu gospodu narodne poslanike, bez obzira na kojoj strani ove Kuće sede, u položaj, da pokažu, da li umeju da se zalažu za svoja politička uverenja. Ali, gospodo narodni poslanici, predmet ovog zakona je šta više takve prirode da će on svakoga narodnog poslanika staviti i još pred teži problem nego što je problem političkog uverenja, a to je problem savesti. (Živo odobranje kod većine).

Gospodo narodni poslanici, ko želi da Narodna skupština radi onako kao što je dužna da radi prema narodu i prema Otadžbini, taj mora biti uveren da se ne sme dopustiti da se vrši nikakav uzajamni pritisak na politička uverenja pojedine gospode narodnih poslanika, bez obzira na kojoj strani ove Kuće oni sede. A dozvolite, gospodo, još manje se može dopustiti da se vrši pritisak na savest gospode narodnih poslanika sa strane... (Odobranje na desnici)... A najmanje, pak, gospodo narodni poslanici, Narodna skupština može dopustiti, da Narodna skupština, kad rešava o jednom teškom predmetu, o zakonima, da stoji pod pritiskom kakvih demonstracija. (Živo odobranje u centru i na desnici – Protesti na levici).

Prema tome, gospodo narodni poslanici, ja sam duboko uveren da vršim i ovoga puta pošteno i savesno svoju dužnost kad apelujem na svu g.

g. narodne poslanike da pri glasanju o Konkordatu svaki radi po svome političkom uverenje i po svojoj savesti, i neka se dopusti da se na njega vrši pritisak ni sa koje strane u ovome Domu, a najmanje da dopusti da se na njega vrši pritisak pomoću političkih demonstracija. Ako gospoda narodni poslanici ovaj moj apel poslušaju, ja sam uveren da će oni učiniti jednu veliku uslugu ne samo državi nego i sebi samima. Jer, gospodo, dopuste da vam nešto kažem iskreno – na šta vi možda kao narodni poslanici i ne mislite, jer to ne spada u vašu dužnost, ali u dužnost Pretsedništva to spada – ako ko treba da vodi računa o Narodnoj skupštini, to je njeno Pretsedništvo, i budite uvereni, da ja kao Pretsednik svakoga dana osećam teškoću i zamašnost što je ova Narodna skupština krnja. Nemojte zaboraviti da jedan deo izabраниh narodnih poslanika, koji uživaju narodno poverenje, u ovoj Skupštini nije. (Odobranje i pljeskanje).

Gospodo narodni poslanici, ko na tu stvar i na tu činjenicu ne gleda iz svakodnevne perspektive nego zna sav zamašaj i značaj takvih Parlamenata u toku svetske istorije, taj će već zbog same činjenice morati biti ozbiljno zabrinut. Iako, gospodo, nije u našoj moći da ovu činjenicu popravimo da ovde budu svi izabrani narodni poslanici, mi je možemo ipak znatno ublažiti time ako nivo ove Narodne skupštine dignemo tako visoko da ga moraju da cene i oni koji među nama danas nisu! (Odobranje).

Gospodo, verujući da je ova Narodna skupština od preke potrebe u našem političkom životu, verujući da će ona utoliko više moći blagotvorno uticati na razvitak našeg političkog života, što se objektivnije budu u njoj vodile diskusije o zakonskim predlozima – ja vas, gospodo, molim da budete tolerantniji, da budete koncilijantniji i da ne dovedete u opasnost sam ugled, a možda i opstanak ove Narodne skupštine! (Živo odobranje kod većine).

Žestina polemike u Skupštini nastavljala se i dalje. Jedan od oštrijih kritičara vlade i njene politike u vezi sa Konkordatom, bio je dr Vojislav Janjić, sveštenik koji je 22. jula održao dug govor, koji ovde donosimo u celini:

GOVOR
G. D-r VOJISLAVA JANIĆA,
narodnog poslanika pred plenumom Narodne Skupštine
na dan 22. jula 1937. godine⁵

Dr. Vojislav Janić: Gospodo narodni poslanici, pre 23 godine na

⁵ Izdavač nepotpisan, štampano u patrijaršijskoj štampariji 1937.

današnji dan Austrougarska monarhija podnela je ultimatum Kraljevini Srbiji i tražila da je ponizi, a vi znate da je onda bio jedan veliki čovek, čiju bistu od pre nekoliko dana imamo ovde, Nikola Pašić, i taj je ponižavajući ultimatum, muški odbijen i mi smo za slobodu naše zemlje ušli u rat! Na današnji dan pop Korošec nam podnosi drugi jedan ultimatum, koji je mnogo gori! Jer, gospodo, on hoće da uvede rastrojstvo u našu zemlju, a mi čno prošlog ponedeljka videli kuda ovaj Konkordat i kuda pop Korošec vodi naš narod. (Burno pljeskanje na levlci i povici: Živeo dr. Janić!) I pre nego što počnem svoj govor o Konkordatu u teoriji, ja moram da govorim o Konkordatu u praksi! Jer pre nego što je izglasan uveden je u praksu u prošli ponedeljak pred Sabornom ckvom! (Pljeskanje na levlci i glasovi: Tako je!) *Moram da počnem sa ovim lažnim i besramnim kominikeom, koji smatra ceo naš jugoslovenski narod za marvu i laže i očito laže i vređa nas, koji smo batine dobili pred crkvom. (Glasovi sa levlce: Sramota!) Izgleda, gospodo, da su se vladike borili i tukli žandarme da sam ja probio kordon žandarmerije, a međutim žandarmi su tukli nas, a Njegovo Preosveštenstvo vladika Simeon Stanković i sada još nalazi se prebolan i leži od zapaljenja pluća u sanatorijumu.*

Gospodin Korošec, – a on ne zaslužuje da mu kažem gospodin, i više mu neću reći, jer on mene naziva samo Voja Janić, ni gospodin, ni doktor, ni narodni poslanik, nego nekakav Voja Janić, kaže, ušao je u portu da harangira masu.

Gospodo narodni poslanici, ako pop Korošec danas ima dva svoja policajca, koji će dokazati, da sam bio samo i jedan minut u porti, ja ću dati ostavku na poslanički mandat. (Burno pljeskanje na levlci i uzvici: Živeo!) Ja, Gospodo, u porti nisam bio. Ja sam išao iza litije i pratio sve naše arhijereje i sve naše sveštenike, i tako ušao u Sabornu crkvu. Istina je, da je narod vikao: Živeo dr. Vojislav Janić! Nikakva klika nije to spremala, jer niko nije znao da ću doći u crkvu. Ja sam toga dana doputovao iz Krušedola. Nikakav prekid nije bio za vreme bogoslužjenja. Bogoslužjenje je bilo dostojanstveno svršeno. Izašao je zatim arhijerejski namesnik g. prota Milivoje Petrović i rekao: gospodo, nama je zabranjena litija.

Ne može, gospodo, upravnik grada Beograda, pa ma ko bio, da zabrani jednu pravoslavnu litiju, jer je to protivno zakonu, to je protivno Ustavu i organizaciji Srpske pravoslavne crkve. (Pljeskanje na levlci i glasovi: Tako je!) A Upravnik grada Bograda stavio je Srpsku pravoslavnu crkvu van zakona, i to kada? – Onda, kada se u Dubrovniku u isto vreme održava Euharistički kongres, koji se svršio za dva dana time da su sve srpske radnje Srba pravoslavnih i Srba katolika opljač-kane. (Glasovi na levlci: Sramota! – Gde je Korošec da to čuje!)

Ja sam se, gospodo, obradovao, kad sam pre neki dan video sliku, da je g. Korošec bio zvanični predstavnik Kraljevske vlade na jednoj katoličkoj procesiji u Sloveniji, gde se slavilo neko katoličko slavlje; obradovao sam se i kad se klicalo Dinaslji, jedinstvu i državi, ali nisam znao, da će se odmah, posle nekoliko dana, dogoditi ono, što najveći engleski list "Taims" naziva, "da se nikad nije desilo sa Srpskim pravoslavnim arhijerejima ni u Turskoj carevini". (Glasovi na levlci: Tako je! – Sramota!)

Ja sam, gospodo, bio u ratu. Ne znam da li sam bio hrabar, ali od Kralja Aleksandra Karađorđevića dobio sam najveće odlikovanje, koje jedan čovek u ratu može dobiti, ali nikad se nisam našao tako ponižen i unižen, kao kad sam video, *da slovenački žandarmi – katolici – tuku tri srpska Arhijereja i psuju im majku srpsku*. (Ogorčeni i burni protesti na levlci. Na levlci glasovi: Turci tako nisu radili! – Zar to nije teror! Dr. Janko Baričević: Organizovani oboružani teror vlasti protiv ove Skupštine! – Vojislav Gaćinović: Da nije bilo srpskih majki, ne bi bilo ni srpske države! – Dr. Mirko Kosić: *Niti bi one bitange bili ministri!* – Graja i protesti na desnici)

Potpredsednik Vojko Čvrkić: Gospodine Kosiću, kažnjavam Vas zapisanom opomenom na red. Smatram, da to niste smeli učiniti kao narodni poslanik, a još manje kao profesor Univerziteta.

Dr. Vojislav Janić: *Zatim je žandarmerija napadala i tukla tri srpska Arhijereja, njegovo Preosveštenstvo episkopu Simeona (Glasovi na levlci: Živeo!)... njegovo Preosveštenstvo Vikara Patrijarhovog Platona i Njegovo Preosveštenstvo drugog beogradskog Vikara Savu*. (Dr. Janko Baričević: Gospodine Pretsedniče, šta je vlada učinila prema svima onima što su psovali srpsku majku. Neka se neko usudi da u Hrvatskoj opsuje hrvatsku majku, lepo bi se taj proveo!)

Dr. Vojislav Janić (nastavlja): *Zatim je žandarmerija strahovito atakirala i pocepala osvećene crkvene zastave, udarala je kundacima po čitama i krstovima, iskrivljene krstove bacala je i gazila, i ja sam udaran, i na kraju krajeva bio bih ugušen od žandarma koji su hteli da me udave da se nije našao pored mene potpukovnik Dragoljub Paljić, koji je skočio i to sprečio, i da nije bilo moga šofera, koji me je takođe branio. Tada je udaren i pao episkop Simeon, on je okrvavljen i onesvešćen, krstovi su pogaženi, odežde pocepane*. (Glasovi sa levlce: **Varvari, a vlada kaže da niko nije ogreben!**) *Zar to nije teror vlasti? I u mesto da vlada podnese ostavku, kad se prosula krv pravoslavnih Arhijereja, koja se nije prosi-pala na takav način ni pod Turcima, ona izdaje lažne kominikee. Pod Turcima je episkop imao Sultanov ferman, a nije ga smeo niko dirati*.

Ja moram da kažem mojim bivšim drugovima da je ovo sramota, zbog koje i oni treba da se stide. *Vlada je u svome listu "Vreme", koga ona plaća*

u izdržava, pustila da izađe kominike, jedan drzak izveštaj, gde se kaže da se Episkop, koji je na sumnji, jer su se javile komplikacije – da se sam ranio, mlatarjući krstom desno i levo.

Gospodo moja, moram da vas pitam, naročito da pitam moje drugove iz Vardarske banovine, da li je subverzivni element g. Ranko Trifunović, bivši ban, i baš ban iz ove vlade, kod koga ste vi svaki dan dolazili i sa kime ste saradivali. Da li je g. Anta Radojević bivši ministar u ovoj zemlji, da li je on subverzivni element, da li je prijatelj Gospo-dina Pretsednika vlade, i bivši ministar u njegovoj vladi, Miloš Bobić, da li je on subverzivni element! (Jedan glas iz većine: Sve bivši!)

Dokle će se trgovati u ovoj zemlji sa boljševizmom i subver-zivnim elementima? (Burno pljeskanje na levlci). Nije bio, gospodo, ni jedan boljševik na litiji, – nije bio! (Ponovno burno pljeskanje u dvorani).

Ali postoji, gospodo, svetska javnost! Evo, francuski poluzvanični list “Tan”, na koga se neki dan ovde i g. Nikitović pozivao (Burni uzvici na levlci: Živela Francuska! – Dugotrajno pljeskanje). Taj list tera šegu sa ovom: vladom. Evo koliko poverenja poklanja njenom zvaničnom i sramnom izveštaju! (Burno pljeskanje na levlci).

On donosi ovde zvaničan, lažan telegram Kraljevske Vlade, ali odmah ispod toga telegrama kaže – ja ću ovo dati gospodi koja znaju francuski da to proveru, – kaže ovo: “S druge strane javlja se iz Beograda, da je žandarmeriju brahijalnom silom udarila na litiju, da ima mnogo ranjenih, među njima nekoliko prelata i g. Janić, bivši Ministar, koji je izbačen pre nekoliko dana iz parlamentarne većine zato što je glasao protivu ratifikacije Konkordata i t.d. i t.d. Pa onda kaže: “da je Beograd tako reći – u opsadnom stanju.” (Burno i dugotrajno odobra-vanje na levlci)

“Žurnal de Deba”, koji je prijateljski prema nama raspoložen, a mi znamo zašto, donosi vest, da je jedan episkop teško ranjen.

Gospodo, ja sam živeo dugo vremena u Engleskoj. Engleska štampa ne može se kupiti! Engleska štampa je najpoštenija štampa na svetu. Ja sam imao čast tri godine da pomažem episkopa Nikolaja Velimirovića za vreme rata u našoj propagandi u Londonu, i znam kako smo se teško borili, da makar jednu vest proturimo u korist Srbije, koja onda nije teritorijalno ni postojala. I ta Engleska štampa donela je apsolutno tačne izveštaje i fotografije, a to će biti prikazano i u bioskopu. Mi ćemo se postarati da to donesemo čak i u Kraljevo g. Petra Bogavca da dokažemo, da li je to bilo ili nije bilo. (Burno i dugotrajno odobravanje na levlci. – Petar Bogavac: Pozdravio te Nikolaj!) Ako, ja sam zadovoljan da me pozdravlja Nikolaj Velimirović, ja sam srećan da me je on pozdravio. (Petar Bogavac: Ja se ne divim!) A tebi se zacemento ne divim! Izgubio si i pomoću policije opštinu, a

kako li će biti kad ne bude policije? (Žagor i prigovori na desnici).

“*Dejli Skeč*”, engleski list, kaže: “da su sveštenici i episkopi tučeni”. Ovde se opisuje da je žandarmerija sa bajonetima, – a mi imamo o tome i fotografiju i ko želi može je dobiti – tukla, navalila na episkope i na pravoslavno sveštenstvo.

“*Rojter*” javlja, da je jedan episkop ranjen, bačen na zemlju i prenesen u Patrijaršiju.

Najveći list a svetu “*Tajms*” donosi takođe potpun izveštaj, gde se govori šta je žandarmerija radila i kako je tukla sveštenstvo, jer sem episkopa Simeona tučeni su i sveštenici, mnogima su i odežde pocepane. One stoje u crkvi. To će se pokazivati dok je sveta i veka! “*Tajms*” to vrlo lepo i originalno opisuje. (Živo odobravanje na levlci. – Dr. Janko Baričević: Narodna skupština mora da čeka izveštaje iz Londona o onome što se događa u Beogradu, jer naša štampa ne sme ni jednu reč da piše! Žagor.) To je slobodna štampa.

“*Mančester Gvardijan*” piše: “Episkopi se bore sa policijom” i tačno opisuje događaje onako kako je bilo.

Nema para, gospodo moja, kojima se engleska štampa može kupiti i potplatiti.

“*Dejli Ekspres*” piše: “Oružana policija bije sveštenike i pada jedan episkop”.

To su sve naslovi, koje donosi celokupna anglosaksonska štampa, najveća štampa na svetu. (Dugotrajno odobravanje na levlci).

U ovom pamfletu od kominikea, koji je podnesen Senatu od dr. Korošeca kaže se, da je Ministar Janić tukao policiju i da je tukao onog Dragoslava Jovanovića, šefa političke policije koji je bio otpušten kao defraudant duže vremena. Ja, gospodo, nikada u svom životu nisam udario ni jednoga čoveka, a ja sam onomad dobio udarce i po grudima, i teško mi je zbog toga još i sada da govorim, i po srcu, i po ledima, i ovde – pokazuje leđa – i svuda! Ja sam ponosan da sam to doživio i dobio u odbrani ne samo pravoslavne crkve, nego i u odbrani protiv nasrtaja na građanske slobode u Jugoslaviji. (Živo odobravanje na levlci i uzvici: Živeo!)

Gospodo, krv je prosuta, mi smo tučeni i mora da se utvrdi odgovornost. Najviše će odgovarati dr. Milan Stojadinović i dr. Korošec. Slovenački žandarmi, koji su dovedeni, njih 1500 iz Slovenije, iz Kamenice, meni ne mogu da odgovaraju. Oni su došli da iskale svoju mržnju protiv nas, *ali odgovornast za batine, koje sam dobio imaju da snose pop Korošec i dr. Milan Stojadinović lično i oni će meni lično* odgovarati. (Dugotrajno odobravanje na levlci. – Prigovori na desnici – Dr. Mirko Došen: Dragiša Cvetković je rekao u Skupštini da je sve to laž!)

Da, gospodo, sedam lekara, među njima dva vojna lekara, i to dva aktivna potpukovnika pregledali su Njegovo Preosveštenstvo epis-kopa Simeona i izdali kominike o njegovoj bolesti. Na to je Upravnik grada Beograda poslao nekog lekara, koji je kazao, da episkop ima dve ogrebotine po licu i da se sam ranio, mlatarajući krstom oko sebe. (Mihajlo Đurović: Evo jedne fotogralije!) Dajte da vidim. (Narodni poslanik Mihajlo Đurović prilazi govorniku dr. Vojislavu Janiću i predaje mu jednu fotografiju). Da, evo ga episkop ranjen. Zbog toga je u Njegovoj rezidenciji, u Šapcu urađeno to, da su svi građani, bez razlike, osudili taj varvarizam i nezakonit postupak uprave grada Beograda. Ceo Šabac istakao je crne zastave, a spomenik oslobođenja i ujedinjenja pokriven je crnim florom. Na svima kućama viju se cme zastave. Šabac je blokiran, tako da seljani ne mogu ući u njega.

Toliko, gospodo, kao uvod o Konkordatu. U praksi Konkordat još nije ušao u praksu a kad ude u praksu – Vi ste počeli sa batinama, i krvlju, – onda možete misliti šla će biti, i onda se može reći “Jakom idu Mara i svatovi”. (Živo odobravanje na levici)

Gospodo, nismo mi, a to je jednoglasno u Parlamentu utvrđeno, protiv Konkordata. Nisam ja za pobedu pravoslavne crkve nad kato-ličkom crkvom, niti katoličke nad pravoslavnom, niti je iko od nas za to.

Ja sam kod Nikole Pašića bio četiri puta ministar vera i od njega sam naučio ovo: religiozni mir, to je glavni oslonac za mir u zemlji. (Živo odobravanje na levici). Kada me je Pašić doveo za ministra vera, on mi je naredio, i ja sam to učinio, da spremim prvo interkonfesionalni zakon, jedan zakon koji će sve vere staviti na jednu bazu. Prvo međuverski zakon, rekao je Pašić, pa onda posle, ako hoćete, dovedite druge vere na bazu toga interkonfesionalnog zakona. I sećam se da je prvi zakon bio o Jevrejima, koji sam doneo. Onda sam spremio i sve ostale zakone, među njima i Konkordat, a posle ću govoriti i o Konkordatu. Razume se da je veliki Nikola Pašić bio za Konkordat.

Jer, gospodo, šta je Konkordat? Ja žalim što nisam mogao da pratim diskusiju i ne znam šta je govoreno, ali o Konkordatu ima tri definicije. (Glas sa levice: čitao si u novinama! U novinama ništa nema! Isti glas sa levice: Zato i upadica).

Po jednoj definiciji kaže se da je Konkordat ugovor zaključen između Vatikana i jedne države.

Druga, malo strožija, koju navodi Bodrijar, Konkordat je ugovor zaključen između Svete stolice i jedne civilne vlade, kojim se određuje spoljni odnošaj crkve i države, a za dobro i mir između jednog duhovnog i svetovnog društva.

A ovaj Konkordat, on bazira na onoj trećoj definiciji, u kojoj je

Konkordat koncesija koju Sveti Otac daje pojedinim državama, da je to *lex particularis ecclesiarum pro aliquo regno summi pontificis auctoritate edita ad instantiam principis eius loci, eadem principis obligatione confirmata se eam perpetue servaturum.*

Ja sam, gospodo, posmatrajući religijsku borbu u Francuskoj, znajući da imamo trinaest vera u našoj državi, slušajući pok. Pašića, od prvog dana bio za to, da se naše pitanje sa našom braćom katoličke vere reši ne interkonfesionalnim zakonom, nego i Konkordatom, da rimokato-ličkoj crkvi damo i ista prava i iste dužnosti kao i drugim verama.

Vi znate, da je u Francuskoj bio jedan Konkordat koji je 1801. godine zaključio veliki Napoleon. Ovaj je Konkordat trajao do 1904. godine, koji je tada otkazala francuska vlada iz političkih razloga i sve do 1920. godine bio je prekid odnosa sa Vatikanom. 1920. godine vaspоставljaju se odnosi sa Vatikanom iz političkih razloga, ali bez Konkordata.

Da je ovo vaspоставljanje diplomatskih odnosa sa Vatikanom samo političkog karaktera, vidi se jasno iz same debate u Francuskom parlamentu o tome pitanju. G. Kolorad, izvestilac komisije Ministarstva spoljnih poslova, u svome izveštaju veli:

Između onih koji će glasati za vaspоставljanje odnosa između Vatikana i Francuske, neće biti samo katolika, nego i protestanata, kao pastor Suliie, pa i slobodnih mislilaca. Francuska hoće da ima svoju religijsku politiku. No ta politika neće biti samo katolička, nego i muslimanska, protestantska i jevrejska, jer u celom svetu religije sačinjavaju jednu moralnu silu, o kojoj se mora voditi računa. I, gospodo, kad je Nikola Pašić zaključio 1914. godine u Nišu Konkordat, na koji se g. Predsednik Vlade poziva u svome govoru, ja sam i onda pisao o tome Konkordatu kao mlad čovek, jer je taj Konkordat takav, da kad bi ga g. Predsednik Vlade ovde izneo, da bi mi svi jednoglasno glasali za njega. (Odobranje)

Kao što znate, mi smo imali projekte Konkordata od 1923., 1925., 1931. i 1937. godine, kao i Konkordat koji je Knez Nikola zaključio za Crnu Goru.

Ja sam kao Ministar vera pripremio sav materijal 1923. godine, a kao bivši Ministar ja sam bio Predsednik delegacije, određen da zaključim Konkordat sa Svetom stolicom. Kolega Banić pozvao se na mene, a i g. Predsednik Vlade, pa i "Samouprava" u svome glupavom članku (Glasovi na levlci: Kao i obično!) kao obično, – veli da sam ja i ovaj Konkordat pred vama u Parlamentu branio.

Pre nego što sam pošao u Rim 1925. godine, g. Nikola Pašić me je pozvao i rekao: Najveći naši naučnici, najveći naši profesori Univerziteta i pravnici, spremili su projekat Konkordata; ja sam bio kod Patijarha

Dimitrija, pročitao sam mu Konkordat, – o tome, gospodo, imamo i napismeno, to se nalazi, srećom, u Patrijaršiji i biće štampano, – ja sam se sa Patrijarhom Dimitrijem sporazumeo, i pravoslavna crkva se složila s tim. – “Ti ćeš otići kod nadbiskupa Bauera u Zagreb, da se s njim sporazumeš, a kako g. Bauer i mnogi velikodostojnici od katoličkog sveštenstva idu u Rim na hodočašće, to ti stupi u vezu sa njim, zamoli ga za pomoć i zajednički rad, kod Vatikana da se zaključi Konkordat”. – Ja moram priznati da je nadbiskup g. Bauer vodio borbu sa nadbiskupom Jegličem i sa onim drugim biskupom iz Maribora, i on je branio tezu Konkordata, kako je to Kraljevska Vlada predložila. Ali, gospodo, nismo bili samo nas dvojica, nego su i toj komisiji bili i stručnjaci. Pored mene bili su dr Smodlaka, naš tadanji poslanik pri Vatikanu i profesor dr Mihailo Lanović, koji je najveći i najbolji poznavalac crkvenog prava, koji je branio taj Konkordat i nadbiskup g. Bauer. G. Nikola Pašić mi je tada rekao: “Imaćete dva kardinala iz Kurije, koji će zastupati naše interese. Gledaj i s njima razgovaraj i preko njih radi, ali, znaš, nezgodno bi bilo da ti, pop, razgovaraš sa kardinalima, nego neka kardinal razgovara sa kardinalima”. – A ovaj, gospodo, Konkordat pravio je pop Moskatelo i on je dao Vatikanu čak i ono, što Vatikan sam nikad ne bi tražio. Kad smo bili u Vatikanu i kad smo otpočeli pregovore, mi smo zatekli tamo jednu ovaku situaciju.

Tu je provejavao duh znamenitog kardinala Rampole, koji je mnogo pre rata zastupao slovenske interese i koji je bio protivnik Aus-trougarske monarhije. A on je za to imao i ličnog razloga, jer, kad je bio 1903. godine izabran za Papu, ispao je Kardinal Šepticki i stavio svoj veto u ime njegovog apostolskog veličanstva cara Franje Josipa. Kardinal Rampola je tada ustao i rekao: “Sramota je za naš koncilium da još u njemu može odlučivati duh Franje Josipa”, poklonio se i izašao, i onda je kardinal Sarto izabran za Papu pod imenom Pije X, i on je bio taj, koji je ukinuo taj veto. Kao što rekoh, taj duh znamenitog Rampole, vladao je tada tamo, i oni su bili mišljenja da treba da nas pomognu u pregovorima, i davali su nam sve moguće koncesije. Vi treba da znate da su oni veliki političari. Oni su rekli: “Belgrado é piccolo Petrogrado”, da se u Petrograd može ići samo preko Beograda, i da zato žele da naprave Konkordat jer velika rimska katolička crkva ne može ići na istok bez Rusije, a ako ne može biti jedinstva, neka bude *entente cordiale*, srdačni sporazum, između dveju crkava. Mi smo, gospodo, tada u veoma prijatnoj atmosferi pretresali sve tačke Konkordata i tada smo Konkordat, tako reći, sasvim zaključili. Kad sam došao u Beograd, g. Miša Trifunović, g. Momčilo Ninčić i dva brata Radića, Stjepan i Pavle, sazvali su konferenciju u Ministarstvu spoljnih poslova, gde sam ja imao da im referišem. I ja sam im o tome Konkordatu podneo referat, a o tome imam ovde i pismeno od g.

Miše Trifunović, ali neću da vas time sada zamaram – branio sam ga, i molio da se samo još dve tačke unesu: o agrarnoj reformi i pitanju jezuita, pa da Konkordat posle toga zaključimo. Na to je ustao pokojni Stipica Radić, Bog da mu dušu prosti, skočio je na mene i rekao mi: “pa ti si arhiklerikalac, ti si se izljubio sa popovima tamo u Rimu, oni su te opčinili. Ja ne dopuštam, jer ovde predstavljam hrvatski narod, da se ovim Konkordatom veže naš hrvatski narod, ne dopuštam da se on metne u te verige”. (D-r Janko Baričević dobacuje d-ru Milu Miškulinu: Mile, gde ti je hrvatski narod i njegovo priznanje? To je autentično tumačenje antiklerikalizma hrvatskog od strane Stjepana Radića!)

Gospodo, kad autentični predstavnik hrvatskog naroda ustaje, i kad je i mene, a vidite posle i gospodina Trifunovića kao klerikalce napao, i kad je rekao, da hrvatski narod nije nikada bio klerikalan i da neće taj Konkordat, koji bih ja danas primio i za njega glasao, nikada primiti, – šta je mogao g. Ninčić i g. Trifunović i ja, koji sam tada bio kao referent, što smo mogli mi učiniti? Rekli smo: Kad predstavnik hrvatskog naroda u vladi smatra, da je suviše klerikalan Konkordat, odložimo ga za bolja vremena! – I tako smo učinili. (Jedan glas sa levice: A šta kaže Maček?) To ćemo videti, šta g. Maček kaže.

Gospodin Miša Trifunović uputio mi je ovo pismo:

“Gospodine Janiću!

Na Vašu molbu, da vas potsetim, kako je tekla ona sednica u 1925. godini sa pok. Stjepanom i Pavlom Radićem, povodom rasprave spornih pitanja u izradi Konkordata sa Sv. stolicom, rado se odazivam.

U to vreme ja sam bio Ministar vera u kabinetu pok. Pašića. Gospodin Pašić je želeo, da se tada, pošto su najovlašćeniji predstavnici Hrvata u vladi, pokuša postići sporazum sa njima u onim spomim pitanjima, koja su se još iz ranije povlačila pri izradi Konkordata i radi kojih je i Vas slao u Rim, te da bi vlada bila saglasna. Naredio je g. Ninčiću i meni, kao resornim Ministrima za ova pitanja, da pokušamo ovu saglasnost dobiti.

Zamolili smo g. Stjepana i Pavla, da radi ove stvari održimo sednicu i oni su se odazvali. Sastanak je bio u zgradi Ministarstva inostranih dela, u onoj sobi na uglu, do kabineta ministrovog. Na sastanku pored pok. Stjepana i Pavla, bile su još neke ličnosti katolici, i sve mi se čini i g. dr. Smodlaka, što ćete se i vi setiti.

Kao nadležan ministar, bio sam spremio za svako sporno pitanje: gledište vlade a i gledišta kojih se držala Sv. stolica.

Prvo sam počeo sa spornim pitanjem oko nastave i izložio naše gledište i dokle možemo popustiti. Pok. S. Radić je donekle mirno slušao, slušao i onda se meni okrenuo i počeo oštro kritikovati naše gledište, rekao

mi je da sam klerikalac, reakcionar i nalazio je da našim gledištem napuštamo suverenitet države. Ne treba ni da pominjem, da su ta naša gledišta daleko od ovoga što se sad u Konkordatu nalazi. Vi ste mi pritekli u pomoć, ali je g. Radić prema Vama bio još oštriji.

Usled vrlo oštre kritike g. Radića, rad se na toj sednici nije mogao nastaviti, pa nismo više ni pokušavali da ovo pitanje rešavamo.

Molim vas, gospodine Janiću, da primite uverenje o mome poštovanju. Beograd, 22. jula 1937. g. M. Trifunović s. r.”

(Pljeskanje na levici i uzvici: To je pravilno! – Antun Videc: Za ovo nije nikada Radić pitao hrvatski narod! – Protesti na levici)

G. Banić se dalje pozvao na jednog političara kome je pok. Kralj Aleksandar kazao: Ja hoću Konkordat, ali neću Konkordat á tout prix.

Ja sam bio u audijenciji, i ako sam bio u opoziciji prema režimu g. Petra Živkovića, ja sam i onda u razgovoru, kad sam govorio sa pok. Kraljem o našim odnosima sa Bugarima, – na čemu sam radio a radim i sada – dodirnuo i pitanje Konkordata. I onda mi je pok. Kralj rekao: “*Da, ja sam za Konkordat, ali nisam za Konkordat á tout prix*”. To je objavljeno u novinama. “Samouprava” pominje, da sam ja branio i ovaj Konkordat. Jeste, gospodo!

1935. godine, kada je g. Stojadinović obrazovao svoju vladu, ja sam bio određen, da budem glavni govornik, da branim budžet. Kako je bio onaj tumult i nije se znalo ko kome pripada, ja sam bio zamoljen da to učinim. Nisam ni sat vremena imao da se spremim, nikada se ne spremam, jer govore nikada ne pišem, ali sam spremio nekoliko rečenica, i ja sam branio Konkordat, i tačno je ono, što je “Samouprava” donela.

Konkordat nisam čitao, niti je iko živi Konkordat čitao dok nije podnesen Narodnoj skupštini. (Odobranje na levici)

Ja sam ovlašćen da izjavim, da ni Srpska pravoslavna crkva, a najmanje nesretni naš Patrijarh, koji ovoga momenta možda umire, nije znao za sadržinu Konkordata, dokle nije dobio to od g. Pretsednika Narodne skupštine.

Ja sam, gospodo, ustao, i kako sam pristalica za Konkordat, jer sam ja i govorio i pisao i u našim listovima i u stranim listovima – ako nađem ovde te listove ja ću ih pročitati – za Konkordat sam ustao i principijelno sam kazao, da je dobra stvar, što je vlada g. dr. Stojadinovića potpisala Konkordat, misleći da je Konkordat onakav, kakav smo mi radili 1914., 1923. i 1925., ili kakav je bio 1886. Ali da sam imao pojma, da je ovakav Konkordat, da se takav podnosi na potpis, ja ne bih govorio svakako za, nego protiv, kao što sad govorim protiv. (Odobranje i pljeskanje na levici). Jer kakav je ovo Konkordat, gospodo moja? Ovaj je Konkordat pisan po inten-

cijama Bule Pape Bonifacija VIII “unam sanctam” a ta Bula kaže da postoje dve vlasti u svetu, svetska vlast i duhovna vlast, ali da svetovna vlast ima da bude potčinjena duhovnoj. To je čuvena teorija subordinacije države crkvi. Na toj bazi rađen je Konkordat od 1935. godine. Za taj Konkordat znamo da niko ne može da bude. Ja vam kažem da niko nije za taj Konkordat. Bez obzira, da li ste na levlci ili desnici, ja znam da niste za Konkordat, da ne znate kako ćete se vratiti u svoje srezove, ali da morate protiv svoje savesti da glasate.

Jedan od pametnih ljudi, gospodo, koji je bio u Vatikanu kad je ovaj Konkordat rađen, bio je naš poslanik Jevrem Simić. Jevrem Simić je, gospodo, imao tu prednost u Vatikanu da je bio lični prijatelj sa Nj. Sv. Papom Pijem XI, jer su oni zajedno bili u Varšavi, on Simić, kao naš poslanik, a Nj. Sv. Papa kao papinski nuncije. Oni su se tada sprijateljili. I ja sam predlagao – g. Simić nikad nije bio član Radikalne stranke – da posle g. dr. Smodlake, koji je bio premešten, da dođe jedan čovek koji će u mirnoj atmosferi da uspostavi odnose između nas i Svete stolice. On je, gospodo, i postavljen. On je umro. Ali on je meni prošle godine – a imam svedoka u Monte Karlu kroz plač rekao: “Ovaj Konkordat mene će ubiti. Sve je rađeno iza mojih leđa. Pokušavao sam da dam ostavku, ali mi je kazao g. Jeftić: Nemojte, takva je situacija, bićete upućeni. Ja iz poštovanja prema g. Jeftiću nisam dao ostavku, g. Janjiću. U ovom Konkordatu ima takvih stvari koje Vatikan nikad ne bi tražio da sam ja vodio pregovore a ne jedan katolički sveštenik”. (Živo odobravanje na levlci)

Kad je objavljen, gospodo, Konkordat, onda je počelo opšte negodovanje. Prva i najjača kritika koja je do sad bila napisana protiv Konkordata izišla je u vladinom listu, koji vlada plaća, u listu koji izlazi u Kraljevu a koji se zove “Narodna Samouprava”, u organu Petra Bogavca. Ovo je gospodo, najbolji članak koji je do sad izišao protiv Konkordata. Ko ga je napisao, ne znam, ali bitku je poveo Petar Bogavac. I kad sam ja računao ko će glasati za, a ko protiv Konkordata, u sebe sam možda sumnjao, ali u njega nisam. On je bio barjaktar u borbi protiv Konkordata. (Žagor)

Gospodo, prve vesti iz inostranstva, pre no što smo čuli od g. Pretsednika Skupštine tekst Konkordata, mi smo našli u listu “Felkišer Beobahter”. U tome listu rečeno je da je to najveća pobeda Vatikana posle spora između Vatikana i Kvirinala, posle takozvanog Lateranskog sporazuma u Rimu.

Zatim su počeli u engleskoj štampi da izlaze članci. Posebno pominjem sjajan članak jednog od najvećih naučnika i pisaca g. dr. Hedlama, Glosterskog episkopa.

Ja moram da kažem, gospodo, nekoliko reči o anglosaksonskoj crkvi. Gospodo, za vreme rata anglosaksonska crkva je bila ona crkva koja je kroz sve svoje hramove i kroz svu svoju štampu – to zna vrlo dobro g. Kumanudi i gospoda koja su učestvovala u ratu – zastupala pravedne interese Srba, Hrvata i Slovenaca.

Arhiepiskop Kenterberijski, koji nije ni pravoslavac ni rimo-katolik, držao je znamenit govor u crkvi Svetoga Pavla, a u prisustvu pokojnog Pašića i pokojnog Patrijarha Dimitrija i rekao: *da “Engleska Imperija neće svoj mač zavući u korice, dok se ne restaurira Belgija, i ne oslobodi Srbija, i ne ujedine Srbi, Hrvati i Slovenci”* (Oduševljeni povici: Živela Engleska!) *Gospodo, cela ta crkvena štampa anglikanske crkve i anglikanske rase i danas jednoglasno brani naše interese i piše protiv ovog Konkordata.* (Burno pljeskanje na levici)

U “*Tajmsu*” od 4. maja jedan od najvećih naših prijatelja za vreme rata i posle rata dr. Hedlam, jedan od najvećih živih naučnika Engleske, kazao je ovo: *“Da se sprema jedan čudnovat Konkordat. Da se vraćamo u Srednji vek, da se za jednu manjinsku crkvu, a protiv jednog većeg broja vernika sprema Konkordat, da se ponizi – a da izgleda kao da se vraćamo u srednji vek, – najbolji je dokaz kad pročitamo član 13 ovoga Konkordata, jer taj član sadrži i ima iznenađujući predlog, da ako jedan sveštenik bude optužen za povredu javnoga poretka i njegovi se pretposlavljeni ne mogu da slože u tome sa građanskim vlastima, onda se čitava stvar referiše jednoj mešovitoj komisiji koja je sastavljena od pretstavnika Ministarstva pravde i pretstavnika Episkopata”.* *Gospodo, ja napominjem samo ovo, da ima jedan katolički sveštenik ovde u Jugoslaviji koji je služio opelo ubicama Kralja Aleksandra pa mu niko nije smeo ništa.*

Dr. Hedlam kaže ovo: *“Ovo su srednjovekovne privilegije. Neke odredbe Konkordata same po sebi su takve vrste kakve ne poznaje ni jedna moderna država, dok druge odredbe pružaju rimokatoličkoj manjini privilegije koje su uskraćene drugim hrišćanskim veroispoveštima. Taj Konkordat sadrži i privilegije kojih nemaju drugi Konkordati, a koje je odlučno odbila šta više i zemlja kao što je Austrija. Ti predlozi izazivaju osećaj srdžbe kod pravoslavnog stanovništva te postoji opasnost kulturne borbe.”*

To kaže, gospodo, jedan od najvećih ljudi u Engleskoj, naš prijatelj, koji je do sad mnogo puta dolazio kod nas. Episkop Linkoln, naš veliki prijatelj, napisao je jedan oštar članak u najvećem engleskom listu “*Tajmsu*” 2. juna protiv Konkordata, nazivajući ga nelaskavim ime-nima. *Ja neću, gospodo, da navodim ni jednu primedbu pravoslavne crkve protiv ovog Konkordata, samo ću da kažem da je ceo svet ustao protiv Konkordata, a*

ustao je, gospodo, i ako Vlada nađe u Beogradu dva čoveka, koji su za ovaj Konkordat, ja ću glasati za Konkordat ovde. (Burno pljeskanje na levlci)

Razume se, da je Pravoslavna Crkva poslala svoje primedbe protiv ovog Konkordata svima sveštenicima, svima hrišćanima i svima crkvama. *A čim su te primedbe stigle, došla je naredba današnjega Mi-nistra unutrašnjih poslova. g. dr. Korošeca, koju je izdao svima sreskim načelnicima, svima ispostavama, komesarima policije i upravi policije pod Pov. br. 2076 od 12. maja 1937. godine, a koliko su pak i ove vlastii smatrале to kao tajnu najbolje vam je dokaz u tome što kod svake policijske vlasti možete dobiti taj raspis. U toj naredbi kaže se ovo:*

“Ministarstvo unutrašnjih poslova, – Odeljenje za zaštitu drža-ve” – dakle, moralo se upotrebiti Odeljenje za Zaštitu države protivu pravoslavne crkve i protivu pravoslavnih popova kojih, samo u Surdulici, ima mrtvih preko tri stotine, palih za ovu Jugoslaviju (Burno pljeskanje na levlci), – dakle, **“Ministantvo unutrašnjih poslova obaveš-teno je da se po narodu agituje da se šalju deputacije u Beograd, koje bi na visokim mestima molile”** – dakle, molile a ne pretile, što znači da ovde nisu okupljeni neki subverzivni elementi – **da se Konkordat sa Vatikanom ne primi. Molim da na pogodan način dejstvujete da se ova agitacija spreči i odašiljanje uvakvih deputacija onemogućí. Ako to ipak ne bi uspelo, o polasku deputacije treba najhitnije izvestiti Ministarstvo i Upravu Grada Beograda – Odeljenje opšte policije. Prednje u dostavlja na tačan postupak. U Konkretnom slučaju izvestiti i ovu Upravu.”**

Ovaj raspis i naredba dostavljena je potom svima opštinskim upravama i srezovima pod Pov. br. 570 od 7. maja o. g. i ona glasi:

“Svima poštinskim upravama u srezu...”

Kraljevska banska uprava dostavila je sa II. Br. Pov. 1952 od 4. maja a. g. sledeće:

Pretsedništvo Ministarskog saveta – Poliličko odeljenje sa aktvm Pov. Br. 158 od 29. aprila o. g. dostavilo je sledeće:

“Po naredbi Njegove Svetosti Patrijarha upućeni su pozivi pravoslavnom sveštenstvu da daje obaveštenja protivu projekta zakona o Konkordatu sa Vatikanom. Potrebno je da obratite pažnju na takvu agitaciju i shodnim merama – bilo utičući na same pravoslavne sveštenike, bilo na narod, – sprečíte širenje verske netrpeljivosti i onemogućíte narušavanje verskog mira. Konkordat apsolutno ne tangira prava srpske pravoslavne crkve i on se ni najmanje ne tiče pravoslavnoga dela našeg naroda. On se odnosi samo na katoličku crkvu i njen odnos prema našoj državi, a samo sprovođenje Konkordata ostaje u rukama naše države, naše državne vlasti i naših državnih organa”

Ja ću, gospodo, posle dokazati, koliko će se to ticati i pravo-slavnog dela našeg naroda, kako će ovaj Konkordat hiljade i hiljade naših sestara i majki proglasili i da nisu bile u braku nego da su bile bludnice a njihova deca da su kopilad. (Burno pljeskanje na levici)

Gospodo, **protivu ovoga Konkordata ustale su i sve pravoslavne crkve.** Već varn govorio o tome šta je o njemu kazala anglikanska crkva a posle ću govoriti i o tome kako o njemu misle katolici! Sada samo spominjem to da su protiv njega ustale sve pravoslavne crkve. Gospodo, vladin list, "Vreme" već: dva dana donosi članak pod naslovom "*Konkordat u pravoslavnom Bukureštu*" Izgledalo bi po onome što se u tome članku piše da je rumunski Patrijarh jedva želeo da se ovaj Konkordat kod nas primni i da energično preklinje i nas da to učinimo. Međutim, gospodo, to nije u stvari. A šta je u stvari. U stvari je to, da je neko primio dve do tri hiljade franaka i za te pare pustio članak o kome se u "*Vremenu*" govori. Međutim, ako hoćete da znate pravo raspoloženje rumunske pravoslavne crkve prema ovom našem Konkordatu, ja ću da vam navedem što o tome piše "*Biserika ortodoksa Romana*", organ rumunske pravoslavne crkve, koji je najpozvaniji u njeno ime da govori. A "Biserika ortodoksa Romana" piše ovako:

"Kao i u Rumuniji srpsku pravoslavno sveštenstvo ustalo je sa jednim opravdanirn negodovanjem protivu Konkordata sklopljenog između Jugoslavije i Rima, imajući naročito pred očima opasnost koja preti od prozelitizma. I ovaj Konkordat kao i onaj sklopljen sa Rumunijom može biti potpuno shvaćen jedino pod uglom svetlosti koju baca papska enciklika rerum orientatum od 8. septembra 1928. godine".

Dve velike sile bile su uvek nesavladljiva prepreka na putu ekspanzije rimokatolicizma na istoku: Ruski car i Turski sultan, veli se u papskoj enciklici. Međutim svetski rat srušio je ove dve sile, dok je rimokatolicizam preduzeo jednu snažnu akciju na istoku. Rimski pogledi upućuju se sada, naročito sada, prema Grcima, Bugarima, Rumunima i Srbima, *Eto zašto je uznemirena i zabrinuta srpska pravoslavna crkva danas, kada se bezobzirno daju Rimu maksimalne privilegije u obliku Konkordata.*

Ja žalim, gospodo, što g. Spaho nije ovde da nam pročita jedan članak iz "Oservatore Rormano" koji govori o planu pokrštavanja Muslimana u Bosni i Hercegovini. Taj broj "Oservatore Rormano" nalazi se kod g. Spaha. On je sam to kazao, i tako će i taj put u Bosni i Hercegovini prema Muslimanima biti utrven.

Organ bugarske pravolsavne crkve "Crkovni Vesnik" donosio je takođe niz članaka protivu ovoga Konkordata. *A tu ja i naš poslanički drug g. Budimir, bili smo zajedno kod g. Mitropolita Stefana, koji nam je govorio*

da se borimo svim silama kao veća zemlja da se ne primi taj Konkordat – jer ako ga vi primite, onda mi kao manji dolazirno na red.

Naša Patrijaršija dobila je i od sva četiri vaseljenska Patrijarha (Carigradskog, Antiohijskog, Aleksandrijskog i Jerusalimskog) podršku ove borbe protivu ovakvih Konkordata. I sve druge pravoslavne crkve, u Rusiji, Grčkoj, Mandžuriji i Japanu. svugde, gde ima 170 miliona pravoslavnih, ustali su protivu njega i govore nam:

“NE DAJTE, BRAĆO, OVAJ KONKORDAT ZAKLJUČEN JE NA ŠTETU PRAVOSLAVNE CRKVE”

Ja sam vam malo pre, gospodo, govorio šta je pok. Stjepan Radić rekao o onome Konkordatu koji je trebao biti zaključen 1925. godine. A sada da vidimo šta o ovome Konkordatu kaže g. dr Maček, koji danas pretstavlja, to morarno svi priznati, najveći deo Hrvata. preko svojih nekoliko uglednih ljudi – ne znam da li ih je on poslao naročito ovamo, izjasnio se, odnosno oni su se svi izjasnili protivu Konkordata. U svome intervjuu u “Kurijer Varšavski” rekao je g. dr Maček kako gledaju Hrvati na ovaj Konkordat **“I to je takođe jedno pitanje koje je za nas indiferentno, jer Konkordat zaključuje Vatikan sa srpskom pravoslavnom Vladom a ne katoličkim stanovništvom Hrvatske”**. Kao što vidite, dokle g. dr Stojadinović kaže da se ovaj Konkordat ne tiče pravoslavnih, dotle g. dr Maček kaže da je taj Konkordat zaključila pravoslavna Vlada, razume se, na štetu katolika.

Ali, Gospodo, protivu uvoga Konkordata je i jedan ogroman broj katolika u našoj zemlji. Protivu njega su glagoljaši koji su svagda govorili pravu istinu o našoj veri i o našem narodu. Mi se stalno ovde prepiremo oko toga jesu li Srbi i Hrvati jedan narod. Jesu, gospodo, to su katolici glagoljaši kazali još pre hiljadu godina, 925., pa 928. pa 1059. i 1078. na sva četiri sabora. U Splitu Grgur Ninski stalno se borio za ovaj naš zajednički jezik, koji kaže: “Oče naš, iže jesi na nebesjeh... (Burno odobravanje i pljeskanje). I Grgur Ninski uspeo je, upravo on je bio pobeđen od latinskih biskupa, ali je ipak uspeo da za svoju biskupiju u Ninu ostavi i zadrži glagoljicu. Ninska biskupija, gospodo, to znači ona biskupija u kojoj se moli Bogu onako isto, kako se moli u Skoplju, Vladivostoku i u celom pravoslavnom slovenskom svetu. A došlo je do toga, gospodo, da mi danas ovim Konkordatom ukidamo Ninsku bisku-piju i pripajamo je, protivno volji celoga naroda, Šibeničkoj biskupiji. Da, gospodo, ja ovo ne govorim napamet, evo vam ovde pretstavke, upućene i meni i svima narodnim poslanicima, u kojoj se u ime sto hiljada građana iz Dalmacije moli i traži samostalnost Ninske biskupije. U toj pretstavci se moli Narodna skupština da ne usvoji taj Konkordat kojim

se ruše vekovna prava Hrvatskog naroda na Hrvatskom primorju (Burno odobravanje na levlci. Dr. Janko Baričević: Treba napomenuti da su to katolički sveštenici!) Jeste, to su sve katolički sveštenici. I ja sam bio u Ninu povodom toga i našao sam tamo našeg poslaničkog kolegu Predovana i jednog sveštenika, kome neka je svaka čast, i koji mi je kazao: “Gospodine Janiću, vi ste pravoslavni sveštenik ali vi ne smete dopustiti da mi izgubimo našu Ninsku biskupiju, naš ponos i diku. Je li tako bilo, gospodine Predovanu” (Predovan: Jeste!)

U toj pretstavci se kaže: “Sto tisuća vjernika bivše zadarske nadbiskupije već 15 godina nestrpljivo očekuje obnovu i potpunu nezavisnost Ninske biskupije na teritoriji bivše Zadarske, radi konačnog sređenja kulturnih i narodnih potreba za stotinu glagoljarskih župa ovog osakaćenog kraja”, itd... Zatim odbor za nezavisnost Ninske biskupije moli: Da Kraljevska vlada u Skupštini donese ovakvu izjavu: “da nema ništa protiv nezavisnosti Ninske biskupije s rezidencijalnim biskupom u Ninu.”

Mi znamo, gospodo, da je jedan čestiti katolički borac, sveštenik dr Fran Ivanišević, proveo vek svoj u borbi za glagoljicu. On je napisao čitave knjige o problemu od postanka glagoljice pa sve do danas. I on se je zauzimao i kod Predsednika vlade i kod mene i kod celoga sveta za glagoljicu. Zar ćete dopustiti da naš glas ostane glas vapijućega u pustinji i da uništite ono što su Hrvati imali pre hiljadu godina? I, gospodo, Meštrović nikada nije bio veći nego onoga dana kada je izradio svoje monumetalno delo, kada je napravio spomenik Grguru Ninskom, najvećem borcu za glagoljicu, koji ukazuje gde je neprijatelj. (Dr. Janko Baričević: I Fran Ivanišević je katolički sveštenik!) Jeste, Ivanišević je katolički sveštenik i ja bih rekao da je na prvom mestu pokojni Bulić pa onda Don Fran Ivanišević.

Kraljevska vlada se žali da se upotrebljuju nekakvi letci! Da, gospodo, upotrebljuju se letci, upotrebljuju se pojedine knjige, ali znate li ko još upotrebljuje knjige bez odobrenja censure? Gospodo, to je Kraljevska vlada. Ona je šlampala knjigu koju je napisao Moskatelo protiv pravoslavne crkve “Konkordat i njegova kritika”. Ta je knjiga besplatno deljena i data knjižarama da je prodaju uz bagatelnu cenu, a ako se neko nađe da kupi tu knjigu, daje mu se još i deset knjiga besplatno, samo da se što više širi. Nema opasnosti, gospodo, od te knjige, jer čak ni članovi Klubova nisu tu knjigu pročitali, a ja sam pročitao to đubre od knjige.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, obraćam vam pažnju da je vaše vreme već isteklo. (Protesti na levlci)

Dr. Vojislav Janić (nastavlja:) U ovoj se knjizi, gospodo, tvrdilo da je dobivanje glagoljice jedan epohalan događaj. Gospodo, ja sam vam kazao da sam za glagoljicu uvek bio. Ja sam pomogao prvo štampanje misala...

(Ministar pravde dr. Nikola Subotić: To je Trebnik!) Jeste, gospodine Ministre, Trebnik. U pitanju je bilo tada finansiranje i redigovanje, dakle novčana sredstva za tiskanje i stručna lica, da uredi gradivo. Na jednoj sednici vlade ja sam zamolio pokojnog Pašića da se izade u susret, i, gospodo, odobrena je bila svota od pola miliona dinara i odmah je određeno da se štampa misal. A, gospodo, kako je u Konkordatu? Tamo je: “Što se tiče prostiranja upotrebe glagoljice, Sveta stolica se ne protivi upotrebi staroslovenskog jezika u Svetoj misi tamo *gde to odgovara jednodušnoj želji vernika*”.

To je isto što i poljski veto, a mi svi znamo, kako je Poljska prošla sa svojim vetom.

Ima jedan red ljudi u rimokatoličkoj crkvi, koji je sa pravom zabrinut za svoj opstanak, ako se ovaj Konkordat primi, a to su braća Franjevci.

Ovaj je Konkordat napisan tako da mnoga gospoda iako su ga čitali, ako ne znaju stvari “au fond” neće im biti poznato *da se ovim Konkordatom uništava naš nacionalni katolički sveštenečki red – red Franjevaca*. Dakle, Franjevci su se bili obratili na mene i na Predsednika Ministarskog saveta i njihovi ljudi su rekli: “Ovo je uništenje našega reda”.

700 godina, gospodo, rade Franjevci u četiri svoje provincije: Zagrebačkoj, Bosanskoj, Hercegovačkoj i Dalmatinskoj, 700 godina i pod Turcima i pod Austrijom bili su proganjani od neprijatelja naše nacionalne misli, a potpomognuti od domaćih vladara. Još Kralj Dragutin u XIII veku zvao je sebi Franjevce. Gospodo, Franjevci su osvajali i Beograd. I ko je pročitao knjigu od dr. Fra Julija Jelenića “*Kultura Bosne i Franjevci*”, taj će videti šta su Franjevci učinili za naš narod, ne samo, gospodo, za katolike, nego i za onaj narod pravoslavne vere. (Oduševljeno pljeskanje na levljici). Pa da ništa Franjevci nisu učinili za jedinstvo države, nego samo to da je jedan Franjevac ispevao pesmu o Savi Nemanjiću, bilo bi mnogo. Ti fratri definitivno se uništavaju ovim Konkordatom. Za 20 godina neće biti ni jedne jedine župe, ni dalmatinske, ni bosanske, ni hercegovačke, ni zagrebačke. Jedan bivši ministar, jedan katolik čije ime ne mogu da kažem, čovek koji zastupa Franjevce, piše mi ovo pismo:

“U vezi tvoga pisma od 25. juna 1937. godine čast mi je u dogovoru sa ocem provincijalom poslati i na te uputiti ovu pretstavu s toplom molbom da je pomljivo i s ljubavlju pročitaš kako je i napisana iz ljubavi prema našim Franjevcima, prema njihovim zaslugama u prošlosti, značenje u sadašnjosti i velikoj njihovoj misliji u budućnosti. Ja i svi Franjevci jugoslovenski vežemo) ponajviše oko tebe pravedne nade, jer ti si najviše upućen u sva naša versko-politička pitanja. Ti imaš srca i razumevanja i sve ćeš – o tome svi uvereni – učiniti da se u našoj narod-noj državi ne slomi i ne uništi ono

što toliki crni vekovi ne mogoše satrti.

Ne traži se nikakva milost za Franjevački red. Traži se samo ono što traže i najviši državni interesi, što je postulat pravde i rada u narodu, što je zasluženom tolikom krvlju, mukom i znojem prošlosti, a što se i danas neprestano muči i trza, jer je naše narodno i nije zatrovano naplavama tuđinskih interesa i ciljeva. Da franjevački red nije ništa dao, pojava fratra Andrije Kačića kao pesnika tople i iskrene jugoslovenske misli, duhovnoga i narodnoga jedinstva, koji je u XVIII-tom veku prvi ispevao pesmu Nemanjiću Savi, bilo bi dovoljno da se taj red sa svim silama pomogne u svom poletnom radu za opšte dobro, sreću i napredak čitave zemlje naše. Ovu pretstavku izvoli primiti ne kao glas moj, nego kao molbu, opravdanu i pravednu, svih naših franjevaca i njihovih starešina provincijala.

Ja sam na želju samoga Gospodina Pretsednika Milana Stojadinovića uputio mu pre mesec dana opširan referat po ovom pitanju. S raznih razloga, a i sam ćeš razumeti zašto, nisu ovu pretstavku potpisali naši provincijali nego samo ja lično. Bude li potreba, ovi će i to učiniti.

Za sada je po mom mišljenju bolje ovako.

Dragi Vojo, stavljam ti ovo na srce i pomози da franjevački red nastavi svoj rad nesmetano, da drži svoje verske i školske institute, da sprema i za budućnost zatočnike ljubavi i bratstva među jednokrvnom braćom.

Ja sam spreman da Ti u svemu poslužim i budem pri ruci.” (Burno pljeskanje na levlci: Živeo!)

Tu su, gospodo, i njihove pretstavke, koje iz pojmljivih razloga, ja neću da čitam, a biće vremena da se sve to štampa. Najveći greh učinimo prema glagoljašima a zatim prema franjevcima, jer nadbiskup Šarić u ime jezuita vodi jednu krvavu borbu punih 15 godina, a da uništi ono što je nacionalno, što je pošteno! (Burno pljeskanje na levlci)

Interesantna je stvar! O tome je bilo mnogo govora da Konkordate imaju svega 9 država de fakto, među kojima su samo dve velike sile: Nemačka i Italija. Od slovenskih država jedino ga ima Poljska! A vidite, gospodo, na kakve teškoće nailazi i ona zbog rđavog Konkordata.

Ja moram, bez dozvole, da ispričam jednu priču koja je na mene najviše uticala, kad smo raspravljali o Konkordatu, a koju mi je ispričao Vjekoslav Miletić, koji je pored Bogavca bio glavni borac protiv Konkordata.

G. dr Vjekoslav Miletić dobio je jedno sjajno pismo od nekoga svoga druga, a ima još svedoka, koji su ovde čitali to pismo, od jednog svoga školskog druga sa Rijeke, u kome se od prilike kaže ovo: “Dragi Vjekoslav, sad čitam u novinama da si ti član Odbora za donošenje Konkordata, pa da ne bi prevideo, opominjem te jednog sjajnog đačkog momenta iz 1905.

godine u Zadru. Profesor, – ne znam mu ime prozove đaka petog razreda gimnazije Vjekoslava Miletića i zadaje mu pitanje: *Vjekoslave, kaži ti meni, koji su to katolički slovenski narodi koji su slobodni a koji imaju svoju slobodnu državu.* Đak Vjekoslav Miletić ustaje i kaže: *Slovenski narodi katolici jesu: Hrvati, Slovenci, Česi i Poljaci i niko od njih nema slobodnu državu. Prema tome, gospodine profesore, nema ni jednog slovenskog naroda katolika, koji ima svoju slobodnu državu.* Dobro, odgovori profesor, zadovoljio si me. Sada ga profesor upita: *Koji su to pravoslavni narodi slovenski koji imaju svoju slobodnu državu?* Vjekoslav Miletić ustaje i reče: **Slovenski narodi, koji su pravoslavni a imaju svoju državu, jesu: Srbi, Bugari, Rusi i Crnogorci, to su valjda svi.** – Dobro je, Vjekoslave Miletiću, zadovoljio si me, odgovori profesor”. – Sutra dan hrvatski listovi, kaže se dalje u tom pismu Vjekoslavu Miletiću, zabeležili su taj događaj i profesor je kažnjen. Videam consules! Pozivam te Vjekoslave da ne previdiš ovo sada u svojoj slobodnoj državi! I on meni reče – Vjekoslav: *Zar ja da gla-sam za ovakav Konkordat. Nikad, nikad, nikad!* To mi je rekao pre 15-20 dana (Pljeskanje na levici). (Vjekoslav Miletić: Odgovoriću ti, Vojo!)

Gospodo, naši glavni pravnici Slobodan Jovanović, Profesor, g. dr Kumanudi, g. dr Mihailo Ilić i još neki, koje sam ja konsultovao, svi su mi jednoglasno kazali, – neki su to i potpisali, g. Ilić izneo: da se ovaj Konkordat protivi Ustavu. Ja, gospodo, nisam pravnik, i kad ima kakvo pravno pitanje ili pitanje koje ne razumem, ja se ni malo ne stidim da idem kod kapaciteta, za koje znam da su prvi ljudi, da ih pitam, da se služim njihovim mišljenjem i da ih citirarn.

Gaspodin Mihailo Ilić, profesor universiteta, koga nemam čast poznavati, u jednoj knjizi, koja je već dva izdanja doživela, kazao je, da je ovo najgori Konkordat od svih koji postoje i da se nigde ni u jednom Konkordatu takve odredbe ne nalaze tako skupa spojene kao u našem projektu, i drugo, da u našem projektu ima odredaba, kojih nigde ni u jednom Konkordatu nema.

O ovom Konkordatu on kaže:

“Država ne samo što nije uspela da rimokatoličku crkvu izjednači sa ostalim crkvama nego iz pojedinih odredaba proističe da država nije uspela da sebe izjednači sa rimokatoličkom crkvom, kao što nije uspela da sebe izjednači sa ostalim državama, koje su sklopile Konkordat, nego je prema njoj došla u nepovoljniji položaj. “

Evo vam tri autoriteta, evo vam Slobodana Jovanovića i njegovog mišljenja. Profesor g. dr. Mihailo Ilić ima isto mišljenje. Svi učitelji na svojim kongresima, svi profesori gimnazija, svi sveštenici, sav narod je protiv ovog Konkordata, pa kako, gospodo onda možete da glasate za taj

Konkordat. (Burno pljeskanje na levlci). Gospodo, kapaciteti naše pravne nauke smatraju da je Konkorda! u protivnosti sa čl. 4 Državnog Ustava koji proglašuje jednakost građana pred zakonima, dok projekat daje isključive privilegije rimokatolicima. Sa čl. 6 Drž. Ustava, koji deklarira, da nikome ne može da sudi nenadležni sud, dok projekat po bračnim parnicama potičinjava katoličkim sudovima članove drugih veroispovesti; protivreči i stavu 2 člana 11 Ustava, koji kaže da je uživanje građanskih i političkih prava nezavisno od ispovedanja vere i da se niko ne može osloboditi od vojnih dužnosti i obaveza, pozivajući se na propise svoje vere, a projekat stavlja školska i bračna prava u zavisnost od vere i daje veće vojne povlastice rimokatoličkim sveštenicima i redovnicima. Projekat protivreči i stavu 6 istoga člana koji traži da državna subvencija veroispovesti odgovara stvarno dokazanoj potrebi, a projekat ignoriše taj kriterijum. Projekat je protivan i stavu 7 i 8 istoga člana, kojim se zabranjuje verskim predstavnicima partijska delatnost samo pri vršenju svoje zvanične dužnosti, a projekat zabranjuje to uopšte. Nije u saglasnosti projekat ni sa čl. 13 Ustava, koji zabranjuje udruživanje na verskoj osnovi u svrhu fizičkog vaspitanja, jer to dozvoljava katoličkoj akciji. Isto tako ne odgovara projekat ni članu 16 st. 3 Državnog Ustava koji traži u svim školama načelo verske trpeljivosti, dok projekat konfesionalno načelo uvodi čak i u državne škole. Protivan je i članu 19 Državnog Ustava koji kaže, da su sva mesta u svim strukama državne službe podjednako dostupna svim državljanima, projekat stvara isključive privilegije za učitelje-rimokatolike u državnim školama. Ne harmonira projekat ni sa čl. 21 Drž. Ustava koji kaže, da brak stoji pod zaštitom države, a projekat stavlja rimokatoličke i mešovite brakove u isključivu nadležnost rimokatoličke crkve. Naposljetku nije saglasan projekat ni sa čl. 22 i 23 Drž. Ustava, koji daju Državi pravo eksproprijacije i pravo da interveniše u privrednim odnosima građana u duhu pravde i otklanjanja društvenih suprotnosti, Međutim projekat ne dozvoljava eksproprijaciju zemalja rimokatoličke crkve u svrhu agrarne reforme.

Uvaženi gospodin Ministar pravde bio je takođe protivan ovome Konkordatu , sve do pre nekoliko dana. (Bruno pljeskanje na levlci)

Ja ću, gospodo, još samo nekoliko napomena o Konkordatu. Ovde ima, gospodo, vrlo teških stvari i kad bi imali vremena, mi bi član po član pretresali, i uverio bi vas da ne govorim iz ličnih razloga (Jedan glas na desnici: Ne možeš nas uveriti). Znam ja, gospodo, da vas ne mogu uveriti, znam ja to. Ja neću da govorim o prvome članu, o famoznoj reči "misija". Neka o tome govori jedan nepristrasan profesor g. dr. Ilić, koji kaže: *reč misija je nezgodna pre svega zbog toga, što se može protumačiti tako, da smo mi neprosvećen narod, a zatim i što je nepogodna za utvrđivanje*

verskog mira, koji je vrlo važan državni interes. Malo posle ću vam govoriti o bogoslovskoj strani Konkordata.

Predsednik Stevan Ćirić: *Gospodine govorniče, dobro bi bilo da odmah pređete na bogoslovsku stranu, koju objašnjavate, jer je mnoge stvari navelo više govornika kad ste vi bili odsutni pa nije pravo, da ono što smo već slušali ranije, slušamo ponovo. Razume se da vi imate pravo da kažete ono što je pre vas neko rekao, ali kad je već vaše vreme po Poslovniku isteklo, onda je dužnost Predsednika Narodne skupštine da vas opomene, da vaš govor skratite time, što ćete izostaviti ono što su već drugi pre vas govorili.*

Dr. Vojislav Janić (nastavlja): *Gospodine Predsedniče, Vi imate pravo, ali ja nisam kriv što su me bajoneti policije g. Korošeca sprečili da vršim svoju poslaničku dužnost. Ja nisam kriv što sam tučen pred Sabornom crkvom od policije popa Korošeca (Uzvici na levlci: Dole! Dole!)*

Ovaj moj govor, on je samo uvod u hiljade govora koje ću ja održati svuda širom cele zemlje o ovome čudu od Konkordata. (Voja Lazić: (Govori ceo dan, Narodna skupština ti daje pravo!). Gospodo narodni poslanici, jedan od najgorih članova Konkordata, pored osmog člana, za mene je i član drugi. On govori o razgraničenju biskupije. Postoji nadbiskupija katolička u Beogradu, ali selo Bežanija, koje je 2 km udaljeno od Beograda, ne može da potpada pod Beograd, ono potpada pod Zagreb. Vi znate, kad se onda govorilo, a i sad Maček govori: Od Zemuna do Kotora. Sad je gore: Od Zemuna do Kotora ne može ni selo Bežanija da pripadne jednoj katoličkoj nadbiskupiji u Beogradu, a od Kotora do ušća Bojane pripada Rimu. Po ovom Konkordatu u crkvenom pogledu, Zetska banovina cela pripada Vatikanu. (Glasovi na levlci: Šta ćeš sad, Mikiću?) Da, da, g. Mikiću!

Čitao sam u novinama, ukoliko je cenzura dopuštala da izađe, da je bilo diskutovano ovde u Skupštini i o Barskoj nadbiskupiji. O tome su govorili Gospodin Ministar pravde i gospodin dr. Kumanudi. Ja o Barskoj nadbiskupiji imam da kažem samo ovo: Naše instrukcije za Barsku nadbiskupiju bile su i od Pašića i od Ninčića i od Miše Trifunovića ove: Mi tu titulu primasa moramo da sačuvamo. Pokušaćemo da primasa pripojimo Beogradskoj nadbiskupiji.

U Vatikanu, kada sam ja razgovarao, mi smo uspeli da imamo pored primasa srpskog, barskog, još tri sufragana: kotorskog, mostar-skog i možda dubrovačkog i da budu sa Beogradsko-barskom nadbiskupijom. Gospodin Borgondini Duka rekao je, da svega postoje šest primasa u svetu. Mi stare titule ne ukidamo, rekao je g. Duka. I hteli su i ovde da stvore tu nadbiskupiju. Pašić je hteo da pored Hrvata, koji su katolici i Slovenaca, koji su katolici, zato što ima ipak nešto Srba u Dubrovniku, koji su katolici, da imaju jednu srpsko-katoličku crkvu.

To je ovim drugim članom potpuno zbrisano. I nadbiskup barski jedini od sviju naših episkopa ne pripada organizaciji naše crkve, nego je direktno podređen Rimu.

Ovde ima jedna biskupija, koja mene vređa, a treba da vređa i sve katolike i pravoslavne. To je Križevačka biskupija. Ja sam zato: Ili budi katolik, ili budi pravoslavni, ili budi musliman. Čisto, najbolje je čisto vino piti, gospodo moja! (Veselost u sali.)

Ali, šta je Križevačka biskupija! Ja znam da masa naročito Srbijanaca i Crnogoraca to pitanje ne znaju. To nije, gospodo, nikakvo čudo. Najmanje znaju verske probleme Srbijanci i Crnogorci, zbog toga što je u Srbiji i Crnoj Gori bila svega jedna vera. Ona je bila državna vera. Nije bilo trenja sa drugim verama. Zato oni ovaj projekat ne shvataju dovoljno i čak se čude zašto se vi angažujete za ovo pitanje.

Ne može se reći da je za mene ova stvar čisto političko-partiska stvar. Ja govorim sa državnog gledišta. Znete li šta je Križevačka biskupija? To je bila jedna mala biskupijica, za vreme Marije Terezije, zato da Srbi pravoslavni pređu u rimokatolike, a kako nisu hteli da pređu u prave rimokatolike, oni su ostali sa svima svojim obredima, sveštenici su nosili bradu, služili su u crkvama i služe kao što se i danas služi u Kragujevcu i Topoli, oni su samo priznali Papu. Da ne govorim kako je bilo, da ne govorim, kako su naši sveštenici i kao konji držani vezani u štalama toliko dana dok ne pređu u unijate ili ih nestane. I uspeali su tako da prevedu jedan mali broj unijata.

Ta je biskupija pripadala pod Zagrebačku nadbiskupiju za vreme Austrije. To je bila jedna mala, sufragana biskupija. Član 2 Konkordata sada križevačkoj biskupiji daje pravo da u celoj državi ima te svoje vernike. Ne dadu, recimo, Hrvatuu biskupu u Beogradu, da on bude njihov arhipastir, nego onaj iz okoline Đevđelije, a tamo ima tri sela koja su morala da pređu u unijate, i ona ne potpadaju pod svoga biskupa u Skoplju, niti pod nadbiskupa u Beogradu, nego moraju da idu kod Križevačkog biskupa, u Zagreb, gospodo moja.

Gospodo, ja moram da govorim o najtežem članu Konkordata, a to je o članu 8. Ja molim, gospodo, i pravoslavne i katolike da obrate pažnju na ovaj član, koji je protiv simvola vere pravoslavne crkve. Ni jedan dobar pravoslavac, ni jedan dobar katolik, ni musliman, ni jevrejin, ne bi trebalo da dopuste da se u jednom zakonskom projektu vređa njegova vera. Pravoslavni ne bi smeli to učiniti, jer se odriču svoje vere, a katolici ne bi smeli takođe to učiniti, kao što ni ja nikada ne bih smeo da glasam, gde bi se učenje katoličke crkve blasfemiralo u interesu našeg unutrašnjeg mira. Po čl. 8 sveštenici ne mogu da se kandiduju za narodne poslanike. (Žagor na desnici i

usklici: šta ćete Vi raditi?) Mene to ne može da tangira, meni to ne može ni-ko da zabrani, ma da “Samo-uprava” već preti sveštenicima, da se neće moći kandidovati. Ja o tome neću da govorim, jer ja ću se kandidovati, pa makar mi to ko i zabrani. Ali u članu 8 ima jedna druga stvar. Svakog dana i u pravoslav-nim i u katoličkim crkvama čita se Simvol vere. U tom Simvolu vere kaže se: Vjeruju u jedinu svjatuju sabornuju i apostolskuju cerkov.

Sabornuju znači opštu, na grčkom znači katolikos. Ja sam bio profesor dogmatike i u Oksfordu i ovde u Beogradu. Mi nazivamo i našu crkvu katoličkom. Mi priznajemo i rimokatoličku crkvu da je ona katolička crkva.

I oni čitaju Simvol vere. Svega je jedna reč koja nas razlikuje u Simvolu vere. To je reč: filioque.

A 8 član našu crkvu naziva nekatolička veroispovest. Što znači da nije pravoslavna, da nije saborna. On nas izjednačuje sa šizmaticima, sa verom Konfučija, Bude itd. itd. Gospodo, bez ikakve specijalne namere otvoreno kažem: Onaj pravoslavac koji glasa za ovaj član, on priznaje da je nekatolik, on se odriče svoje pravoslavne vere. (Žagor na desnici).

Ni jedan živi čovek ni dogmatičar ne može me uveriti da ovo moje tumačenje nije tačno. Zapitajte katoličkog bogoslova ili pravoslavnog bogoslova, videćete da je ovo protiv Simvola vere, mogu da vam kažem, da mi je baš jedan katolik na ovo skrenuo pažnju, koga i g. Komnenović, – koji je onako lepo govorio, dobro poznaje, a to je g. dr. Rudolf Sardelić, koji mi je kazao: – kako možete da glasate za ovakav tekst, kojim se vređa simvol, osnovica vere! (Aplauz na levici)

Ja, gospodo, o ostalim članovima ovog Zakonskog predloga i ako sam to spremio, ne mogu da govorim, iznemogao sam i bolestan sam, hoću da završim. (Na desnici se srneju poslanici). Smejte se vi, ali ću se i ja vama smejati, i to vrlo brzo (Prigovori sa desnice)

Ja moram da kažem, kad bi bilo tajno glasanje za Konkordat, 90% glasali bi sa ove strane (pokazujući desnicu) protiv Konkordata. (Buran aplauz na levici, prigovori i žagor na desnici). Ali, gospodo, kad se dođe u Klub, pa se kaže: “*Mi ćemo za mesec dana, ili dva tri meseca vršiti izbore, pa ću ja komandovati u Beogradu a vi raditi na terenu*”, – onda se uspeva da ljudi i protiv svoje savesti glasaju za Konkordat. (Pljeskanje na levici – Protesti na desnici).

I pokojni Velja Vukičević je govorio, da će deset puta imati jedanaesti septembar, uveravao je, da će deset puta vršiti izbore, pa je i te jedne bedno završio. Pazite, gospodo, da se “Vuk Mandušić” ne prevari, pa da ne dođe drugi da vrši izbore! (Burno i dugotrajno pljes-kanje na levici sa povicima: Živeo!)

Kao što je Janjić bio otvoren i direktan, tako je i episkop Nikolaj

Velimirović uputio oštre reči prekora na račun vlade, a posebno na račun ministra unutrašnjih dela dr Antona Korošeca, takođe sveštenika. U jednom trenutku izgledalo je da sveštenici biju među sobom najžešću bitku.

Ostatak možete pročitati u istoimenoj knjizi!